OD SUMERU DO ZIMNEJ WOJNY

REDAKCJA
Anita Kwaśniak

Studenckie Zeszyty Historyczne

24

OD SUMERU
DO ZIMNEJ WOJNY

Studenckie Zeszyty Historyczne

zeszyt 24

REDAKTOR SERII
dr hab. Andrzej Marzec, prof. UJ

ADRES REDAKCJI
Koło Naukowe Historyków Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego
ul. Gołębia 13 · pok. 21, 31-007 Kraków

OD SUMERU DO ZIMNEJ WOJNY

REDAKCJA
Anita Kwaśniak

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2025

Anita Kwaśniak
Uniwersytet Jagielloński
https://orcid.org/0009-0008-7638-6161
anitakarolina.kwasniak@student.uj.edu.pl

© Copyright by individual authors, 2025

Recenzenci
dr Tomasz Grabowski, UJ
dr Bartosz Kołoczek, UJ
dr hab. Piotr Wróbel, prof. UJ
prof. dr hab. Krzysztof Ożóg, UJ
dr Rafał Niedziela, UJ
prof. dr hab. Adam Izdebski, UJ
prof. dr hab. Jacek Bartyzel, UMK
dr hab. Janusz Pezda, prof. UJ
prof. dr hab. Jakub Polit, UJ
dr hab. Maria Stinia, prof. UJ

Opracowanie redakcyjne: Joanna Wiśniewska
Korekta języka angielskiego: Lily Buchanan
Projekt okładki: Marta Jaszczuk
Na okładce: Collegium Witkowskiego, fot. Cancre (Wikimedia Commons)

ISBN 978-83-8368-221-1 (druk)
ISBN 978-83-8368-222-8 (PDF)
https://doi.org/10.12797/9788383682228
ISSN: 2451-4977

Patronat: Polskie Towarzystwo Historyczne,
Oddział w Krakowie

Publikacja dofinansowana przez Radę Kół Naukowych UJ, Fundację Studentów i Absolwentów UJ „Bratniak" oraz Wydział Historyczny UJ

RADA KÓŁ NAUKOWYCH
UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
https://akademicka.pl

Spis treści

Anita Kwaśniak
Słowo od redakcji 7

Andrzej Marzec
Przedmowa 9

Marharyta Zilinskaya
Szkolnictwo oraz nauka pisma w Sumerze w III tys. p.n.e. 11

Patryk Grancow
Śmierć w starożytnym Egipcie oczami Greka – egipskie rytuały pogrzebowe w ujęciu Diodora Sycylijskiego w Bibliotheca historica 25

Paweł Marian Kaliciński
Rok 355 i uzurpacja Sylwana w Galii 47

Tymoteusz Lis
Lubeka jako ośrodek wypraw do Prus i Inflant w XIII w. w świetle wybranych źródeł 65

Natalia Cira
Relacje małżeńskie Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły w Rocznikach *Jana Długosza* 87

Karolina Cholewa
Jak zaradzić zjednoczeniu? Szkockie strategie oporu wobec projektu unii 1707 r. na podstawie The Lockhart Papers *George'a Lockharta z Carnwath* 107

Marek Blacha
Frankensteina nie stworzył człowiek. Kulturowy wydźwięk roku bez lata 127

Karol Graff
List kapitana generała Tomása de Zumalacárregui y de Imaz do Louisa Xaviera Augueta de Saint-Sylvain, barona de los Valles – przyczynek do kulis I wojny karlistowskiej (1833-1840) 151

Damian Król
Polityka wewnętrzna Karola Ludwika Bonapartego w latach 1848-1852 w ocenie historyków polskich 167

Filip Derda
Zwycięstwo Unii wyszło spod Vicksburga i Gettysburga. Lipiec 1863 r. jako decydujący miesiąc wojny secesyjnej 185

Piotr Chyliński
Opór wobec poboru wojskowego w Stanach Zjednoczonych Ameryki podczas Wielkiej Wojny na podstawie wspomnień tzw. conscientious objectors 203

Marcin Musiał
„Ziemia krakowska gościnnie i serdecznie przyjmuje premiera Fidela Castro". Wizyta kubańskiej delegacji partyjno-rządowej w Krakowie w czerwcu 1972 r. w relacji czołowych dzienników lokalnych 217

Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Naukowego Historyków Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akademickim 2023/2024 229

Indeks osób 245

Słowo od redakcji

Oddaję do rąk Szanownych Czytelników nowy, 24. tom *Studenckich Zeszytów Historycznych*, będący kontynuacją wznowionej po wielu latach serii wydawniczej. Publikacja stanowi zbiór artykułów studentów i doktorantów, który swoją tematyką i zakresem geograficznym obejmuje czasy od starożytnej Mezopotamii aż do Polski XX wieku.

Podziękowania kieruję do ważnych dla mnie osób, redaktorów poprzedniego tomu, którzy wspierali mnie w tym przedsięwzięciu – do Jakuba K. Jezierskiego i Szymona Orzoła. Niniejszy tom nie powstałby również bez pomocy Borysa Basińskiego i Miry Majewskiej.

Mam szczerą nadzieję, że tradycja wydawania *Studenckich Zeszytów Historycznych* będzie kontynuowana, a w niedalekiej przyszłości ujrzymy kolejne ich woluminy, które pozwolą młodym adeptom historii ćwiczyć swój warsztat i rozwijać zainteresowania naukowe.

Redaktorka naczelna tomu
Anita Kwaśniak

Przedmowa

Koło Naukowe Historyków Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego ma długą i znakomitą tradycję kształtowania naukowych charakterów całych pokoleń bardzo dobrych badaczy. *Studenckie Zeszyty Historyczne*, których kolejny tom właśnie się ukazuje, są tej tradycji przejawem. W zawodzie historyka ważny jest czas, i to nie tylko ten przeszły, ale także, a może przede wszystkim, teraźniejszy i przyszły. Potrzeba go bardzo w dużych ilościach, żeby spokojnie i rzetelnie zajmować się badaniem przeszłości. Dlatego cieszy fakt, że studenci potrafią i chcą ów czas znajdować i poświęcać go na doskonalenie swojego naukowego warsztatu. Mam nadzieję, że teraz, kiedy zostałem powołany na kuratora KNHS UJ, będę mógł im w tym pomóc i przyglądać się ich pasji oraz naukowym sukcesom, których, o czym jestem przekonany, nie zabraknie.

dr hab. Andrzej Marzec, prof. UJ
Kurator Koła Naukowego Historyków Studentów UJ

Od Sumeru do zimnej wojny, s. 11-24
https://doi.org/10.12797/9788383682228.01

MARHARYTA ZILINSKAYA[1]

Szkolnictwo oraz nauka pisma w Sumerze w III tys. p.n.e.

Starożytna południowa Mezopotamia była terenem przemian demograficznych, technicznych i kulturalnych[2]. Sprzyjające środowisko ekologiczne przyczyniło się do wzrostu populacji osiadłej oraz napływu innych ludów. Próby wyżywienia dużej liczby ludności w IV tys. p.n.e. doprowadziły m.in. do wynalezienia narzędzi takich jak koło garncarskie, motyka czy wóz oraz do opanowania technologii wytopu miedzi. Wraz z wynalazkami wzrósł dobrobyt i rozwinął się handel[3]. Te przemiany demograficzne i gospodarcze stały się podwaliną pod cywilizację sumeryjską, która jest uważana za kolebkę ludzkiej kultury, gospodarki, nauki i edukacji.

Chociaż zagadką pozostaje, kim byli Sumerowie oraz jakie mieli pochodzenie[4], ich osiągnięcia zmieniły bieg historii i dały początek wielu późniejszym wynalazkom. Wiedza, wyrafinowany system religijny, fascynująca sztuka oraz rozwinięte pismo tego starożytnego ludu budzą podziw do dzisiaj. Matematyka, astronomia, a także astrologia biorą swój początek właśnie w Sumerze. To za sprawą Sumerów czas mierzy się m.in. w tygodniach, a koło dzieli się na 360 stopni. Ponadto Sumerowie znali tabliczkę mnożenia, pierwiastki kwadratowe, obliczanie pola i objętości różnych figur

[1] Marharyta Zilinskaya – studentka, Humboldt-Universität zu Berlin; e-mail: zilinsma@hu-berlin.de, https://orcid.org/0009-0008-1373-5221.

[2] G. Roux, *Mezopotamia*, przeł. B. Kowalska, J. Kozłowska, Warszawa 2003, s. 65.

[3] *Ibidem*.

[4] *Ibidem*, s. 75.

geometrycznych, logarytmy i kalendarz księżycowy[5]. To właśnie szkoła sumeryjska stanowi najstarszy znany obecnie badaczom system szkolnictwa[6]. Sumerowie wykazywali wielkie zaangażowanie w edukację i byli doskonałymi organizatorami nauczania, co potwierdzają liczne odkryte tabliczki datowane na III, a nawet na IV tys. p.n.e.

Przedstawienie czytelnikowi różnorodnych aspektów szkolnictwa w Sumerze III tys. p.n.e. jest celem niniejszej pracy. Tematy, które zostały poruszone, obejmują ogólny system edukacyjny, administrację i personel szkolny. W szczególności zostały przybliżone metody nauczania języka sumeryjskiego jako przedmiotu wiodącego w programie nauczania oraz jego rola. Niniejszy artykuł opiera się na analizie wybranych przekładów tabliczek pochodzących z III oraz II tys. p.n.e., tekstów literackich zawierających relacje uczniów oraz istniejących opracowań w języku polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim.

ROLA JĘZYKA SUMERYJSKIEGO ORAZ PRZYCZYNA JEGO NAUCZANIA

Jednym z największych dokonań Sumerów było wynalezienie albo co najmniej utrwalenie pisma klinowego[7] (łac. *cuneus* – gwóźdź, klin)[8]. Za okres jego powstania uważa się III tys. p.n.e.[9] Utworzony system pisma ulegał zmianom: w ciągu wieków znaki zostały rozszerzone i ułożone w liniach poziomych, a także zmienił się kierunek czytania[10]. Stał się on bazą wszystkich administracyjnych pism klinowych na ponad trzy tysiąclecia[11].

Jedną z najważniejszych przyczyn rozwoju piśmiennictwa była kluczowa rola biurokracji, którą postrzegano w Sumerze jako zjawisko społeczne[12].

---

5 Ch. Dezzi Bardeschi, *Mesopotamija. Kolybel' čelovečestva*, przeł. Wydawnictwo „Niola-Press", Moskva 2008, s. 106.

6 S. Bertman, *Handbook to Life in Ancient Mesopotamia*, New York 2003, s. 301.

7 Istnieje teoria, że Sumerowie nie byli twórcami pisma klinowego, a na najstarszych tabliczkach występuje inny starożytny język. Zob. G. Rubio, *The Languages of the Ancient Near East*, [w:] *A Companion to the Ancient Near East*, ed. D.C. Snell, Padstow 2005, s. 79-80; I.T. Kaneva, *Šumerskij jazyk*, Sankt Petersburg 2006, s. 6; S.N. Kramer, *Šumery. Pervaja civilizacija na Zemle*, Moskva 2002, s. 333.

8 G. Roux, *op. cit.*, s. 70.

9 *Ibidem*.

10 *Ibidem*.

11 M. Van De Mieroop, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000-323 BC*, Chichester 2016, s. 30.

12 A.L. Oppenheim, E. Reiner, *Ancient Mesopotamia: A Portrait of a Dead Civilization*, Chicago 1977, s. 231.

O Sumerach mówi się, że byli narodem biurokratów – trudno znaleźć w tamtych czasach równie wysoko rozbudowaną strukturę państwowo-administracyjną. Archiwa miast sumeryjskich zawierają dziesiątki tysięcy tabliczek, co wskazuje na wielką skrupulatność sumerskich urzędników, którzy sumiennie zapisywali i uwieczniali niezliczone czynności biurokratyczne związane z życiem państwowym i kulturowym[13]. Obecnie szacuje się, iż istnieje około ćwierć miliona tabliczek sporządzonych w języku sumeryjskim[14]. Nie wszystkie z nich stanowią pełne teksty, niekiedy zachowały się tylko fragmenty, a pewnych zdań nie da się jednoznacznie odczytać.

Biurokracja umożliwiła sprawowanie kontroli nad gospodarką[15]. Dokumentacja administracyjna była konieczna, aby skutecznie monitorować przepływy majątku. Właśnie z tego powodu skrybowie odgrywali istotną rolę w Sumerze, przede wszystkim w sferze podatkowej. Skrybowie rejestrowali przychodzące daniny oraz dochody z królewskich lub kapłańskich dóbr[16]. Oprócz tego wspomagali „komisarzy" świątynnych w administracji i dokumentacji ziem pod zasiew zbóż[17]. Ponadto pełnili ważną funkcję w życiu religijnym, m.in. wykonując napisy nagrobne i świątynne.

Aby zapewnić odpowiedni poziom kwalifikacji, stworzono specjalne szkoły, mające wykształcić przyszłych skrybów[18]. Co więcej, wraz z rozwojem pisma powstała potrzeba organizacji systemu jego nauczania. Dzisiejsza wiedza o edukacji skrybów w Sumerze opiera się przede wszystkim na znalezionych tabliczkach glinianych. Teksty szkolne nie są łatwe do odczytania[19], ponadto żadna ze znalezionych tabliczek nie mówi wprost o systemie i metodach nauczania. Chociaż szkolnictwo sumeryjskie osiągnęło pełnię rozkwitu w III tys. p.n.e., tabliczki z tej epoki jeszcze nie dają jasnego obrazu sumeryjskiego szkolnictwa[20]. Pomimo to udało się zrekonstruować, jak wyglądały organizacja szkoły, system nauczania i etapy edukacji na podstawie źródeł z II tys. p.n.e.[21] Z tego okresu pochodzą też nieumiejętnie odciśnięte kształty

---

13 Por. M. Bielicki, *Zapomniany świat Sumerów*, Warszawa 1966, s. 271; G. Roux, *op. cit.*, s. 117.

14 Por. M. Bielicki, *op. cit.*, s. 61.

15 M. Van De Mieroop, *op. cit.*, s. 30.

16 A.L. Oppenheim, E. Reiner, *op. cit.*, s. 230.

17 G. Roux, *op. cit.*, s. 116, 148.

18 M. Van De Mieroop, *op. cit.*, s. 84.

19 Por. J. Bauer, R.K. Englund, M. Krebernik, *Mesopotamien: Späturuk-Zeit und Frühdynastische Zeit*, Freiburg 1998, s. 85.

20 S.J. Haji, *Education and Instruction in Ancient Sumerian School „An Educational and Comparative study"*, [w:] *6th International Visible Conference on Educational Studies and Applied Linguistics*, Erbil 2015, s. 390.

21 S.N. Kramer, *Istorija načinajetsja v* Šumere, Moskva 1965, s. 254.

W artykule poświęconym starożytnej Mezopotamii **Marharyta Zilinskaya** pochyla się nad zagadnieniem szkolnictwa i nauki pisma w starożytnym Sumerze w III tysiącleciu p.n.e. W odniesieniu do Egiptu **Patryk Grancow** przedstawia rytuały pogrzebowe na podstawie *Bibliotheca historica* Diodora Sycylijskiego, zaś **Paweł Kaliciński** w kontekście Cesarstwa Rzymskiego omawia mało znaną rebelię Sylwana z 355 r. W odniesieniu do średniowiecza **Tymoteusz Lis** analizuje rolę Lubeki jako jednego z głównych ośrodków wypraw do Prus i Inflant. Na temat prywatnej relacji Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły wypowiada się **Natalia Cira**, przedstawiając, w jaki sposób Jan Długosz ukazał małżeństwo monarchów. **Karolina Cholewa** prezentuje szkockie strategie oporu wobec projektu unii 1707 r. w świetle *The Lockhart Papers* George'a Lockharta z Carnwath. W tekście poświęconym historii klimatu **Marek Blacha** przedstawia społeczną reakcję na erupcję Tambory i opisuje kulturowy wydźwięk „roku bez lata", zastanawiając się przy tym, czy najpotężniejszy w historii człowieka wybuch wulkanu oddziałał jakkolwiek na kulturę ziem polskich. W ramach artykułów poświęconych XIX stuleciu **Karol Graff** zajmuje się I wojną karlistowską i omawia znaczenie listu generała Tomása de Zumalacárreguiego do barona Louisa Augueta de Saint-Sylvaina, **Damian Król** natomiast dogłębnie analizuje podejście polskich historyków do polityki wewnętrznej Karola Ludwika Bonapartego z lat 1848-1852. **Filip Derda** pochyla się nad zagadnieniem lipca 1863 roku jako decydującego miesiąca wojny secesyjnej, zaś **Piotr Chyliński** omawia opór wobec poboru wojskowego w USA podczas I wojny światowej na podstawie wspomnień tzw. *conscientious objectors*. Tekst **Marcina Musiała** poświęcony jest natomiast wizycie Fidela Castro w Polsce w 1972 r. w świetle krakowskiej prasy codziennej. W dziale Aneks znajduje się sprawozdanie Zarządu KNHS UJ z kadencji Prezesa Mateusza Musiała w latach 2023-2024.

RADA KÓŁ NAUKOWYCH
UNIWERSYTETU
JAGIELLOŃSKIEGO

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

https://akademicka.pl

ISBN 978-83-8368-221-1